

BIBLIOTEKA MIROSLAVA PREMRA MEĐU POSEBNIM BIBLIOTEKAMA U UNIVERZITETSKOJ BIBLIOTECI “SVETOZAR MARKOVIĆ” U BEOGRADU

Bogoljub Mazić

Univerzitetska biblioteka
“Svetozar Marković”,
Beograd

Kontaktni naslov:
bgmazic@unilib.bg.ac.yu

Apstrakt

Univerzitetska biblioteka je po preseljenju u novu zgradu dobijala brojne poklone. Te 1926. godine primljena je i prva posebna biblioteka, Petra Budmanija. Danas u fondu Univerzitetske biblioteke čuvamo 26 takvih zbirki. Većina posebnih biblioteka čuva dela izuzetne kulturne, literarne i estetske vrednosti. Među njima je veoma cenjena biblioteka Miroslava Premrua. Zajedno sa drugim delom zbirke Miroslava Premrua, koji se čuva u Narodnom muzeju u Ljubljani, njegova biblioteka zaslužuje daleko bolju prezentaciju u javnosti od one koju ima danas. U radu smo obradili i opšti pristup prezentaciji posebnih biblioteka u elektronskom, multimedijском okruženju. Primer prezentacije biblioteke Isidore Sekulić sa odgovarajućom kombinacijom fizičke, kataloške i digitalne prezentacije, najbolji je primer takvog uspešnog pristupa.

Ključne reči

posebne biblioteke, legati, Univerzitetska biblioteka “Svetozar Marković”, Univerzitet u Beogradu, Miroslav Premru, srpska kulturna baština

Izveček

Univerzitetna knjižnica je po selitvi v nove prostore dobila številna darila. Tistega leta 1926 je knjižnica sprejela prvo posebno zbirko, knjižnično zapuščino Petra Budmanija. Danes je v fondu Univerzitetne knjižnice shranjenih 26 takšnih zbirki. Većina posebnih zbirki hrani dela izjemne kulturne, literarne in estetske vrednosti. Med njimi je zelo cenjena knjižna zapuščina Miroslava Premruja. Skupaj z drugim delom zbirke, ki ga hrani Narodni muzej v Ljubljani, si knjižna zapuščina Miroslava Premruja zasluži boljšo predstavitev v javnosti, kot jo ima danes. V prispevku smo obravnavali tudi splošni pristop k predstavitvi posebnih knjižnih zbirki v elektronskem, multimedijском okolju. Primer predstavitve knjižne zapuščine Isidore Sekulić, s primerno kombinacijo fizične, kataloške in digitalne predstavitve, je najboljši primer takšnega uspešnega pristopa.

Ključne besede

posebne zbirke, legati, knjižna zapuščina, Univerzitetna knjižnica “Svetozar Marković”, Univerza v Beogradu, Miroslav Premru, srpska kulturna dediščina

Abstract

After the opening of its new building in 1926, the University Library received many gifts; the first among them was a special collection of Petar Budmani. Today, the University Library holds 26 important special collections. Most of them contain works of significant cultural and aesthetic value. An extremely valuable is Miroslav Premru's collection which together with the part of collection held in the National Museum in Ljubljana deserves to be presented to the public in a better way. A general approach to the presentation of special collections in an electronic, multimedia environment is also dealt with in this paper. The presentation of Isidora Sekulić's special collection, combining not only a physical but also a catalogue and digital aspect, is probably the best example of an effective approach to present such a collection.

Key words

special collections, bequest, University library “Svetozar Marković”, University of Belgrade, Miroslav Premru, Serbian cultural heritage

Pojam posebna biblioteka često izjednačavamo sa pojmom legat iako među njima postoje razlike. Posebnu biblioteku čini zbirka dokumenata, najčešće knjiga, dobijena putem poklona ili otkupa. Posebne biblioteke čuvaju trajni spomen na darodavce ili nekadašnje vlasnike tih biblioteka, a istovremenu su i odraz želje da se pomogne obrazovanju i prosvćenosti svog naroda. U pravnom smislu, legat je način sticanja svojine na osnovu želje darodavca. Uže značenje pojma legat povezano je sa ličnom svojinom, te stoga, putem legata, darodavac poklanja svojinu koju je do tada lično posedovao. Poznajemo bezuslovne i uslovne legate. Kada legat prelazi u svojinu primaoca tako da se njime može raspolagati po sopstvenim kriterijumima, bez bilo kakvih dodatnih uslova, smatra se bezuslovnim legatom. Ako postoje zahtevi darodavca, bez čijeg ispunjenja legat neće postati svojina primaoca, takav legat nazivamo uslovnim. Ova druga vrsta legata često podrazumeva i izvršioca legata, osobu koja je zadužena da se oceni da li su uslovi za preuzimanje legata ispunjeni.

Kada je 1926. godine Univerzitetska biblioteka u Beogradu nastavila svoj rad u novoj zgradi, bila je prva biblioteka u Srbiji koja je imala zgradu namenski izgrađenu za biblioteku. Ponos što i mi imamo jedno tako lepo zdanje, svakako je doprineo da Biblioteci počnu stizati pokloni sa svih strana. Te godine je primljena i prva posebna biblioteka. Ove biblioteke su "najvećim delom legati, prosvetne zadužbine, koje su osnovane sa dvostrukim ciljem: 1) da se njima sačuva trajan spomen na darodavca, i 2) da se njima pomogne srpska prosveta, po primeru tako čestom u prošlosti srpskog naroda."¹

Danas Univerzitetska biblioteka "Svetozar Marković" poseduje 26 posebnih biblioteka. Većinu čine pokloni – legati ili pokloni naslednika, sedam posebnih biblioteka je kupljeno. Među njima i biblioteka Miroslava Premrua.

Veći deo posebnih biblioteka je primljen kao zaključena celina. Samo su se dve, biblioteka Karnegi instituta iz Vasingtona i biblioteka Slobodana J. Jovanovića, više godina po prijemu redovno popunjavale.

PREGLED NAJVREDNIJIH POSEBNIH BIBLIOTEKA UNIVERZITETSKE BIBLIOTEKE "SVETOZAR MARKOVIĆ"

Većina posebnih biblioteka formirana je u prvim godinama po otvaranju Biblioteke, u vremenu u kojem je dobročinstvo, povezano sa periodom već razvijenog građanskog društva, bilo na vrhuncu. Tih godina su pokloni u celini bili način bogaćenja fonda. Premda je bilo planirano da Univerzitetska biblioteka započne rad sa osnovnim fondom od oko 200.000 knjiga, njen početak je bio daleko skromniji. Osnovni fond je obuhvatao tek oko 30.000

knjiga. Posebne biblioteke, primljene do 1937. godine, uvećale su fond Biblioteke za gotovo 50.000 svezaka različitih knjiga. Međutim, vrednost posebnih biblioteka nije u brojčanom bogaćenju fonda. Posebne biblioteke su važna institucija Univerzitetske biblioteke, jer je upravo pomoću njih Biblioteka došla do "mnogih starih i retkih publikacija do kojih jedva da bi mogla ikada doći".²

Do II svetskog rata primljeno je ukupno 18 posebnih biblioteka, a posle II svetskog rata još 8 ovakvih biblioteka. Iako znatno usporen nedostatkom prostora za njihov smeštaj, prijem posebnih biblioteka, što se može i zaključiti, nikada nije prekinut. Šezdesetih godina prošlog veka, Biblioteka je, zbog nedostatka magacinskog prostora, prestala da prima posebne biblioteke. Izgradnjom podzemnih magacina, stvorili su se uslovi za ponovno primanje poklona, ali su tranzicioni procesi u društvu smanjili broj onih koji bi rado poklanjali, a kod onih koji bi to mogli da učine, nije se još razvila svest o potrebi pomaganja ovakvim institucijama.

U ovom radu prikazaćemo nekoliko najznačajnijih od spomenutih 26 biblioteka koje zaslužuju da se naročito istaknu, bilo zbog vrednosti same kolekcije, bilo zbog značaja ličnosti koja je tu biblioteku formirala. O prvih 18 biblioteka detaljno je pisao Radosav Marković u već pomenutoj knjizi *Univerzitetska biblioteka u Beogradu (1921–1945)*. Pored ove knjige, u kojoj se najiscrpnije govori o posebnim bibliotekama, odabrali smo još nekoliko zanimljivih radova i priložili ih u obliku kratke bibliografije.

Biblioteka Petra Budmanija (signatura ПБ) bila je prva posebna biblioteka, dobijena 1926. godine na osnovu sporazuma prof. Pavla Popovića i tadašnjeg Ministarstva spoljnih poslova. Biblioteku čine knjige Petra Budmanija, filologa i profesora slavistike, rodnom iz Dubrovnika, koje je on, kao priručnu biblioteku, posedovao u svojoj letnjoj kući u Ankoni. Pred smrt 1914. godine, zaveštao ju je srpskom poslanstvu u Rimu. Imala je oko 300 svezaka, među kojima i nekoliko ređih dela iz slavistike i dopunjena je 1980 godine poklonom Nikole Hercigonje, kompozitora iz Beograda i potomka Petra Budmanija, tako da sada ima oko 1.000 svezaka.

Biblioteke prof. Ota Karmina i Hajnriha Kristensena (ПБ3 i ПБ4) kupljene su 1929. godine kao celine u Nemačkoj, na ime ratne reparacije. Biblioteka prof. Karmina ima oko 2.000 svezaka na francuskom jeziku. Sadrži pre svega odabrana dela o francuskoj revoluciji. Kristensena biblioteka je znatno manja, oko 300 svezaka, a tematski je posvećena Aleksandru Makedonskom.

Biblioteka Gedeona Dunderskog (ПБ5) dobijena je 1929. godine i spada među najvrednije posebne biblioteke. Reč je o skoro 10.000 knjiga i časopisa koje je

novosadski industrijalac, dr Dunderski, kupio od prvog vlasnika ove biblioteke, Petra Stojadinovića. Njegove beleške ostale su na mnogim knjigama, a poneke od njih, pogotovo na starim knjigama, od dragocene su pomoći za razumevanje, a naročito za datiranje tih dela. Među mnogim vrednim i retkim knjigama, u ovoj biblioteci se nalazi i 11 štampanih srbulja iz 16. veka – Četvorjevanđelje Trojana Gundulića iz 1552. g. i Četvorjevanđelje jermonaha Mardarija iz Mrkšine crkve iz 1562. godine; 7 rukopisnih srbulja iz perioda od 16. do 18. veka od kojih je najstariji Minej za april igumana Pavla iz 1541. g; 2 štampana odlomka iz 15. i 16. veka, prvi je odlomak iz najstarije ćirilčno štampane knjige, Oktoiha, iz 1494. godine. Biblioteka Gedeona Dunderskog sadrži i mnoge druge retke i vredne knjige iz 18. i prve polovine 19. veka, no njena posebnost su časopisi i druga stara periodika, koju je danas teško naći u kompletu u drugim bibliotekama. Među njima su časopisi: Otadžbina, Javor, Danica, Brankovo Kolo, Bosanska vila te izdanja Matice srpske, Srpske akademije nauka, društva Sv. Sava i sl.

Dokumenta, koja svedoče o načinu na koji je ova izuzetna zbirka postala deo fonda Univerzitetske biblioteke, govore o velikoj svesti srpskog građanskog društva za brigu o nacionalnoj kulturi i narodnoj prosvetljenosti. Tokom prikupljanja sredstava za nabavku ove zbirke, u koju je bio uključen i Mihajlo Pupin, Stojadinovićevu biblioteku je otkupio dr Dunderski i poklonio je Univerzitetu. Preuzevši biblioteku, upravnik Džonić je rekao da će biblioteku "čuvati u celini pod njegovim uvažanim imenom, i pokazivaće svakom posetioocu kao ogroman dar jednog velikog dobrotvora Univerziteta, nauke i naše omladine".³

Biblioteku Luke Čelovića Univerzitetska biblioteka je primila 1930. godine. Nju čine knjige iz privatne biblioteke najvećeg dobrotvora Beogradskog univerziteta, zajedno sa dva bibliotečka ormana u kojima je biblioteka čuvana. Luka Čelović je posle Miše Anastasijevića zapamćen u istoriji Beogradskog univerziteta kao njen najveći dobrotvor. Prvu zadužbinu osnovao je 1926. godine pri Univerzitetu i poimenuvao je "Zadužbina Luke Čelovića-Trebinjca, beogradskog trgovca". Narednu je osnovao 1928. godine pod imenom "Zadužbina Luke Čelovića-Trebinjca u korist Akademskog pevačkog društva Obilić". Posle njegove smrti, 1929. godine, kao izraz njegove želje, od sve njegove imovine je osnovana zadužbina kojoj je priključena i njegova privatna biblioteka. Pored njegove privatne biblioteke, koja je postala jedna od zbirki Univerzitetske biblioteke, zadužbinski Odbor je za nabavku novih knjiga, redovno izdvajao izvesnu sumu novca. Knjige, nabavljene tim novcem, bile su deo osnovnog fonda biblioteke.

Pored velikih sredstava koja je Karnegi fondacija dala za gradnju Univerzitetske biblioteke i nabavku knjižnog fonda, Institut koji nosi njegovo ime poslao je 1927. godine Univerzitetskoj biblioteci sve knjige iz svojih edicija. Ovaj poklon, uz sve knjige koje je Karnegi institut iz Vašingtona nastavio redovno da šalje Univerzitetskoj biblioteci, oblikovao je posebnu biblioteku koja nosi ime tog velikog dobrotvora mnogih svetskih biblioteka.

Biblioteka Joce Vujića (ПБ10), po svom obimu, a pre svega po svom značaju i broju starih i retkih knjiga u njoj, navrednija je posebna biblioteka Univerzitetske biblioteke. Biblioteka obuhvata oko 10.000 knjiga i časopisa dragocenih za istraživače srpske kulture i književnosti. Među brojnim starim i retkim knjigama iz 16, 17, i 18. veka nalaze se *Služabnik* iz 1519. godine, štampan u štampariji Božidara Vukovića u Veneciji, *Kristijada* Junija Palmotića, Rim, 1670. godine, prvi srpski bukvar iz 1739. godine, te prvi srpski časopis "Slaveno-Serbski Magazin" iz 1768. godine. Prilikom prijema ovog legata, Biblioteka se obavezala da će se on čuvati kao zasebna celina pod nazivom "Biblioteka Joce Vujića iz Sente" i da će se sa njom postupati prema želji darodavca.

Biblioteka Slobodana J. Jovanovića (ПБ11) nazvana je po konzulu kraljevine Jugoslavije u San Francisku, tragično preminulom 1932. godine. Biblioteka obuhvata njegovu ličnu biblioteku, kao i ličnu biblioteku njegovog oca, darodavca ove biblioteke. Biblioteka je primljena 1933. godine i brojala je oko 4.500 naslova, među kojima je dosta retkih školskih knjiga, prvih izdanja klasičnih domaćih i svetskih pisaca, te enciklopedijskih i rečničkih izdanja. Tri godine nakon smrti sina, otac Slobodana Jovanovića je pri Srpskoj književnoj zadruzi osnovao fond, obavezavši SKZ da iz dobiti tog fonda godišnje uplaćuje Univerzitetskoj biblioteci 2.000 dinara, za obnavljanje i održavanje biblioteke Slobodana J. Jovanovića. Pored ove obaveze, SKZ se obavezao i na redovno besplatno slanje svih svojih novih izdanja Univerzitetskoj biblioteci, pa se tako ova biblioteka do rata konstantno uvećavala.

Tokom 1938. godine, Univerzitetska biblioteka je zahvaljujući Zaduzbini Luke Čelovića dobila još jednu izuzetno vrednu biblioteku. To je bila biblioteka Stojana Novakovića, poznatog srpskog naučnika i političara, upravnika Narodne biblioteke, koju su njegovi naslednici dali na prodaju. Obrazlažući razloge za kupovinu, stručna komisija Zaduzbine je navela da "biblioteku treba otkupiti iz sledećih razloga: 1) što je pripadala jednom vrlo istaknutom naučniku i javnom radniku, koji se bavio našom nacionalnom naukom u svom njenom obimu, i koji je, pored toga, bio u zavidnoj mogućnosti da kompletira i kupovinama i dedikacijama; 2) što se u njoj nalazi veliki broj retkih publikacija i 3) što su privatne biblioteke

iz Novakovićeovog vremena retke.”⁴ Biblioteka je posle kupovine smeštena u Srpski seminar, u Odeljenju za narodnu istoriju, gde je ostala do 1938. godine, kada je odlukom Zadužbine jedan njen deo poklonjen Univerzitetnoj biblioteci.

Posle II svetskog rata fond posebnih biblioteka obogatio se sa nekoliko novih biblioteka istaknutih ličnosti srpske nauke i kulture, kao što su Dimitrije Mitrinović, Mihajlo Pupin, Isidora Sekulić i Vojislav Jovanović Marambo.

Izuzetna ličnost Dimitrija Mitrinovića, filozofa i književnika koji je živeo i umro 1953. godine u Londonu, sakupila je biblioteku od oko 2800 svezaka vrednih izdanja iz oblasti religije, psihologije i mitologije, istorije i antropologije, klasične literature lingvistike, kao i veliki broj gramatika malo poznatih jezika starih civilizacija.

Profesor Kolumbija univerziteta u Njujorku, Mihajlo Pupin, poznati naučnik i pronalazač, poklonio je Univerzitetnoj biblioteci u periodu od 1928. do 1932. godine preko 500 svezaka knjiga i časopisa iz oblasti fizike, matematike i drugih naučnih disciplina na engleskom, nemačkom i francuskom jeziku. Većina ovih knjiga ima i lične beleške Pupina na marginama kao i ex libris Pupina – pastir iz Idvora, sa ličnom posvetom Beogradskom univerzitetu i Univerzitetnoj biblioteci. U okviru svojih izdanja, Univerzitetna biblioteka je 1981. godine štampala publikaciju “Poklon Mihajla Pupina Univerzitetnoj biblioteci – katalog knjiga”.

Poznata književnica i esejista, prevodilac i akademik, Isidora Sekulić, zaveštala je svoju ličnu biblioteku, kao i niz predmeta iz svog stana, umetničke slike i rukopise Univerzitetnoj biblioteci. Njena biblioteka sadrži oko 3.000 bibliotečkih jedinica, knjiga i periodike, iz naše i strane književnosti. Ova biblioteka je, za razliku od drugih koje se nalaze u depoima biblioteke, smeštena u Odeljenju retkosti i tamo se, u spomen sobi, može razgledati kao celina, zajedno sa ostalim predmetima koji su pripadali ovoj čuvenoj srpskoj književnici.

Književnik i profesor Univerziteta, Vojislav Jovanović Marambo, sakupio je bogatu biblioteku od 6.000 jedinica, uglavnom s područja narodne književnosti. Ova kolekcija se čuva u porodičnoj kući koju je, zajedno sa bibliotekom, Univerzitetnoj biblioteci poklonila njegova sestra Slavka Jovanović. Tamo se sada nalazi posebni ogranak Univerzitetne biblioteke, Odeljenje za narodnu književnost, otvoreno 1988 godine.

BIBLIOTEKA MIROSLAVA PREMRUA

Miroslav Premru (1871–1944, rodio i umro u Gorici) bio je istraživač, osnovnu školu i gimnaziju učio je u rodnom mestu, a pravo u Beču i Gracu. U Sloveniji je radio kao pravnik do 1916. godine kada je otišao u Rim, gde je ostao sve do 1924. Posle boravka u Trstu vraća se u Goricu. Pred kraj života nije ni video ni čuo. Dok je boravio u Rimu, istraživao je građu iz vatikanskih arhiva koja se odnosi na jugoslovenske zemlje. Jedan deo njegove biblioteke otkupilo je 1926. godine, u Rimu, naše ministarstvo inostranih poslova i poklonilo je Univerzitetnoj biblioteci u Beogradu. Drugi deo biblioteke Premru je ostavio Narodnom muzeju u Ljubljani.

Biblioteka ima 1.345 inventarskih brojeva sa oko 3.000 svezaka i nosi oznaku ПБ2. U dnu kataloškog listića, za većinu ovih knjiga, može se naći zabeleška:

Delo je retko prema: J. G. T. Graesse: *Trésor de livres rares et précieux* ili

Delo je retko prema: Brunet: *Manuel du libraire*, ili

Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque nationale.

Naučna vrednost ove biblioteke je ogromna. Sadrži najposešniju literaturu o istoriji renesanse, reformacije, sa bogatom građom za izučavanje prošlosti naroda na jugoslovenskim prostorima. To su, najvećim delom, stara i vrlo retka dela od 16. do 18. veka, najviše na latinskom i italijanskom jeziku. Tu ćemo naći i dela koja se odnose na našu istoriju, npr. delo *Chronica turcica* objavljeno u Frankfurtu 1578, skoro sva dela koja je Jovan Rajić koristio stvarajući svoju *Istoriju ...* objavljenu 1794. godine, Cedrenus Georgiusa i njegove *Anale* objavljene u Bazelu 1556, Nikeforos Gregorasa sa *Istorijom Konstantinopolja* iz 1569, Nicetas Acominatusa sa delom o grčkim imperatorima iz 1569. Ioannes Dubraviusa sa *Istorijom* iz 1575, *Historiae Byzantinae scriptores tres Greco-Latini* iz 1615. itd.

Iz popisa ove biblioteke vredi izdvojiti tri knjige, tzv. inkunabule, objavljene u 15. veku.

Najstarija inkunabula objavljena je 1483. godine. Da komo Filipo Foresti (1434–1520), (Giacomo Filippo Foresti, na latinskom jeziku Jacobus Philippus Foresti, negde se spominje i kao Jacobus Philippus Bergamoensis, jer je rođen i umro u Bergamu), sveštenik, istoričar, objavio je *Supplementum chronicarum*, istorijsko delo na latinskom jeziku, kojim je obuhvatio do gađaje od stvaranja čoveka sve do 1482. godine.

Flavio Bjondi (1388/92–1463), (Flavio Biondi, na latinskom jeziku Flavius Blondus), istoričar i prevodilac, objavio je iste, 1483. godine, delo o propasti Rimskog carstva – *Historiarum ab inclinatione Romanorum imperii*.

Grgur I Veliki (540–604), (Gregorius I Magnus), rimski papa, autor je inkunabule *Liber pastoralis* objavljene 1492. godine, u kojoj je pisao o moralnim osobinama kojima treba da se odlikuju ljudi koji vode crkvu i o dužnostima koje bi oni trebalo da ispune.

U ovoj biblioteci nalazi se i jedna rukopisna knjiga na italijanskom jeziku koja govori o uređenju Venecije u 17. veku. Rukopis je verovatno iz 18. ili s početka 19. veka. Ovdje se mogu naći i dela poznatih italijanskih pisaca 16. veka, Pjetra Bemija (Pietro Bembo), Đambatista Čipelija (Giovanni Battista Cipelli), Ludovika Dolčea (Lodovico Dolce), Điolama Mucija (Ghirolamo Giustinopolitano Muzio), Frančeska Sansovinija (Francesco Sansovino). Treba takođe istaći i nekoliko izuzetnih atlasa najpoznatijih kartografa, Ortelijusa, Merkatora, Valka i Merule.

Ovo je jedina posebna biblioteka u Univerzitetškoj biblioteci koja je u celini smeštena u fond retkosti.

DANAŠNJI POGLED NA POSEBNE BIBLIOTEKE I PROBLEMI PREZENTACIJE

Posebne biblioteke nedvosmisleno utiču na ugled ustanove koja ih poseduje, međutim one istovremeno nose i niz materijalnih i organizacionih problema. To je naročito prisutno kod legata. Zakonom o nasleđivanju, pod koji spadaju legati, zaveštaocu je omogućeno da postavlja uslove ustanovi kojoj je legat namenjen. Takvi uslovi neretko podrazumevaju i veće troškove. U praksi je upravo nemogućnost ispunjenja tih uslova razlog lošeg funkcionisanja legata.

Drugo važno, a do kraja nerazjašnjeno pitanje legata jeste, da li je reč o kulturnom dobru ili činu darovanja? Bez jasnog pravnog statusa, dobra volja uprave kulturnih institucija da preuzme legat, brzo se suoči sa nedostatkom odgovarajućeg prostora i novčanih sredstava da bi se legat profesionalno čuvao i predstavio javnosti.⁵

Iz zapisnika Bibliotečkog odbora Univerzitetške biblioteke, iz 1937. godine, proizilazi ista dilema. Biblioteka je bila prisiljena da promeni svoju dotadašnju politiku, te da ubuduće “ne prima one privatne biblioteke za koje je traženo da se čuvaju u posebnim odeljenjima i ormarićima”.⁶ U godinama posle II svetskog rata, usled još većeg pomanjkanja prostora, a svakako i usled ideološkog sporenja oko značaja ličnosti po kojima su nazvane posebne biblioteke, veći deo njih je smešten u bibliotečke depoe.

Stručan način njihovog signiranja, posebne inventarske knjige, te praksa po kojoj su mnoge od njih i u javnom katalogu označene specijalnim oznakom, sačuvala je njihov identitet i u vremenu kada one nisu više bile javno izložene.

Od početka automatizacije Univerzitetške biblioteke postavlja se i pitanje adekvatne prezentacije posebnih biblioteka u elektronskom katalogu i na Internetu. Uprkos početnom uverenju da će automatizacija biblioteke sama po sebi poboljšati prepoznatljivost specijalnih biblioteka, praksa je bezmalo suprotna.

Prezentacija posebnih biblioteka zahteva da se istakne nekoliko njenih karakteristika, a pre svega: celovitost, međusobna povezanost različitih vrsta građe, identifikacija nacionalnih kulturnih dobara, identifikacija prvih izdanja značajnih dela, fizičkih i estetskih karakteristika dela i zbirke. Pored opisa knjiga, u prikaz specijalnih biblioteka spada i prikaz biblioteke kao celine, kao i osobe koja je zbirku posedovala odnosno osobe kojoj je zbirka bila posvećena.

Analizirajući mogućnosti COMARC/B i COMARC/H formata, te mogućnost prezentacije podataka u COBISS/OPAC, došli smo do tek delimično zadovoljavajućih rezultata. Opis pojedinačnih publikacija uračunavajući i opis antikvarne građe mogli bismo smatrati zadovoljavajućim. Ozbiljan problem nastaje sa identifikacijom posebne biblioteke kao celine. Format za podatke o stanju fonda za sada registruje samo fizičke segmente bibliotečkog fonda, logičke segmente, odnosno zbirke dokumenata, zasnovane na sadržinskim kriterijumima, nije moguće identifikovati kao celine. Uzajamni katalog ne omogućava selekciju specijalnih biblioteka, ako izuzmemo mogućnost pretraživanja bibliografskih napomena, među koje napomena o posebnoj biblioteci, teško da bi mogla da se uvrsti. Sa potpuno identičnim problemom smo se suočili u slučaju opisa onih primeraka posebnih biblioteka koje u Srbiji imaju status kulturnog dobra. Ni za ove knjige ne postoji adekvatna oznaka, a shodno tome ni adekvatna prezentacija njihovog značaja u elektronskom katalogu.

Kao što se iz prikaza samih biblioteka moglo videti, posebne biblioteke su od samog nastanka imale u Univerzitetškoj biblioteci poseban kataloški tretman. Njihove signature su tako komponovane da se mogu izdvojiti sve posebne biblioteke kao jedinstven fenomen fonda Univerzitetške biblioteke, a može se identifikovati i svaka posebna biblioteka pojedinačno. Signature posebnih biblioteka se sastoje iz zajedničke oznake ПБ, te numerus currens-a, sa kojim je svaka biblioteka bila identifikovana kao celina. Nažalost, taj jednostavan način selekcije posebnih biblioteka ne pomaže korisnicima elektronskog kataloga biblioteke, jer im nije ponuđena mogućnost pre-

traživanja po signaturama. Čak i kada bi ta mogućnost postojala, odnosno kada bi im u zgradi biblioteke pritekao u pomoć informator, korisniku je potrebno dodatno razložiti da se signature ne mogu pretraživati takve kakve jesu, već da je uz njih potrebno navoditi i oznaku elementa u kome je ta signatura upisana.

Zbog nemogućnosti da samo elektronskim katalogom adekvatno opišemo posebne biblioteke, odlučili smo se za kombinaciju kataloškog i multimedijskog prikazivanja posebnih biblioteka. Web prezentacija Biblioteke sadrži popis svih posebnih biblioteka sa kratkim opisom njihovog sadržaja i napomenama o darodavcima. U elektronski katalog su uneti podaci za oko 5.000 publikacija iz specijalnih biblioteka po kriterijumu njihove čitanosti. Izuzetak je Posebna biblioteka Isidore Sekulić koja je predstavljena, kataloški obrađena i digitalizovana u okviru posebnog projekta koji je finansiralo Ministarstvo kulture Republike Srbije. Pre pedeset godina, aprila 1958. godine, prema spisateljicičnoj ličnoj želji, njena lična biblioteka, rukopisi, umetničke knjige i nameštaj poklonjeni su Univerzitetnoj biblioteci. Veći deo ove zbirke, kao i njena celokupna biblioteka, izloženi su u spomen sobi Isidore Sekulić, u prostorijama Odeljenja retkosti. Zahvaljujući spomenutom projektu, kataloški je obrađen veći deo njene biblioteke, a oko 200 dokumenata iz njene rukopisne zbirke je digitalizovano. Digitalna zbirka je uključena u web prezentaciju biblioteke.

Ovaj projekat je tek prvi u nizu planiranih projekata prezentacije posebnih biblioteka Univerzitetske biblioteke "Svetozar Marković". U posebnim bibliotekama nalazi se najveći deo srpske knjižne kulturne baštine o kojoj brine ova Biblioteka. Pored toga što je čuvamo, želimo i da je adekvatno predstavimo. Naredni korak ići će u smeru stvaranja repozitorija digitalnih dokumenata specijalnih biblioteka, te u smeru povezivanja metapodataka digitalizovanih dokumenata sa podacima u sistemu za bibliotečko poslovanje. Namera nam je da međusobnim povezivanjem oba segmenta automatizacije svaki od njih učinimo efikasnijim. Ako je pre devedeset godina, po rečima tadašnjeg upravnika Biblioteke, otkupom biblioteke Petra Stojadinovića, dr. Dunderški sprečio "da se naše kulturne tekovine raznose po svetu"⁷, danas je naša obaveza da te iste kulturne tekovine prikazemo svetu.

Opombe

- 1 Radosav Marković; *Univerzitetska biblioteka u Beogradu, 1921–1945*, Beograd, 1968, str. 47.
- 2 Isto, str. 64.
- 3 Isto, str. 50–51.
- 4 Izveštaj o stanju i radu Čelovićeve zadužbine za 1933. godinu, str. 10. (Citirano prema R. Marković: Univerzitetska biblioteka u

Beogradu, str. 57.

- 5 Više o legatima u Zoran Avramović: *Zadužbine, fondovi, fondacije i legati u kulturi Srbije*, Beograd, Zavod za proučavanje kulturnog razvitka, 1992, str. 55–59.
- 6 Zapisnik Bibliotečkog odbora 30. IX 1937. godine. (Citirano prema R. Markovića: *Univerzitetska biblioteka u Beogradu 1921–1945*, str. 57).
- 7 Arhiva: Uroš Džonić – dr. Dunderškom, 2. juna 1929 (Citirano prema R. Markovića: *Univerzitetska biblioteka u Beogradu 1921–1945*, str. 50).

Literatura o posebnim bibliotekama u Univerzitetnoj biblioteci

- [1] Radosav Marković: *Univerzitetska biblioteka u Beogradu, 1921–1945*, Beograd, Univerzitetska biblioteka, 1968.
- [2] Aleksandra Vraneš: *Visokoškolske biblioteke*, Beograd, Konzorcijum Tempus, 2004.
- [3] Olga Popović: *Roman o Aleksandru Velikom u jednoj od posebnih biblioteka Univerzitetske biblioteke*. U: *Bibliotekar*, God. 28, br. 6 (1976), str. 811–824.
- [4] Uroš Džonić: *Joca Vujić*. U: *Glasnik istorijskog društva u Novom Sadu*, 7 (1934), str. 418–425.
- [5] Milica Prodanović: *Posebne biblioteke u Univerzitetnoj biblioteci "Svetozar Marković"* *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, God. 14, br. 1–2 (1968), str. 142–149.
- [6] Nebojša Lazarević: *Joca Vujić, veliki dobrotvor Beogradskog univerziteta i Univerzitetske biblioteke*. U: *Bibliotekar*, God. 28, br. 6 (1976), str. 849–874.
- [7] Stanija Gligorijević: *Biblioteke – legati i posebne zbirke Univerzitetske biblioteke "Svetozar Marković" u Beogradu*. U: *Bibliotekar*, God. 40, br. 3–4 (1988), str. 33–41.